

O'ZBEKISTONDA MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA DAVLAT MOLIYASINING ROLINI OSHIRISH

BMA magistranti S.A.Ergashev

Annotatsiya. *Mazkur maqolada O'zbekistonning zamonaviy iqtisodiyoti bir iqtisodiy tizimdan o'zining tabiiy moliyaviy-iqtisodiy shakllari va ishlab chiqarish munosabatlari bilan boshqasiga o'tishi tufayli moliyaviy jarayonlarning uzluksizligi bilan ajralib turadi, tubdan yangilanmoqda. Bozor transformatsiyalari davrida moliya tizimining shakllanishi murakkab evolyutsion jarayon bo'lib, tizimning makroiqtisodiy transformatsiyalari bilan bir qatorda, byudjetlararo munosabatlarning shakllanishi maqsadga muvofiqdir. Iqtisodiy o'sishning barqaror sur'atlarini ta'minlash, aholi turmush darajasini saqlab qolish, xalq iste'moli iste'molining keskin kamayishiga yo'l qo'ymaslik, mintaqaviy rivojlanishning ijtimoiy-iqtisodiy darajasini tenglashtirish zarur.*

Kalit so'zlar: *davlat moliyasi, davlat moliyaviy siyosati, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, makroiqtisodiy barqarorlik, budjet tizimi, davlatning fiscal, monetar, moliy-kredit siyosat, davlat moliyasi rolini oshirish mexanizmlari.*

INCREASING THE ROLE OF PUBLIC FINANCE IN ENSURING MACROECONOMIC STABILITY IN UZBEKISTAN

Abstract. *In this article, the modern economy of Uzbekistan is distinguished by the continuity of financial processes due to the transition from one economic system to another with its natural financial and economic forms and production relations, and is fundamentally renewed. The formation of the financial system in the period of market transformations is a complex evolutionary process, and along with the macroeconomic transformations of the system, the formation of inter-budgetary relations is appropriate. It is necessary to ensure stable rates of economic growth, maintain the standard of living of the population, prevent a sharp decrease in public consumption, and equalize the socio-economic level of regional development.*

Key words: *state finance, state financial policy, macroeconomic indicators, macroeconomic stability, budget system, mechanisms for increasing the role of state fiscal, monetary, financial and credit policy, state finance.*

Kirish.

Davlatning makroiqtisodiy vazifalarini amalga oshirishning asosiy moliyaviy-iqtisodiy vositasi mamlakat moliya tizimining ajralmas qismi sifatida davlat moliyasidir. SHuningdek, davlat moliya boshqaruvining rolini oshishi, moliyaviy-iqtisodiy sohadagi korru'tsiya va huquqbuzarliklarga qarshi kurashni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Biroq, davlat sektorini makro tartibga solishni shakllantirishning 'aydo bo'lgan salbiy tendensiyalari hali barqaror uzoq muddatli xarakterga ega bo'lmagan va ularning barqaror tizimga aylanishi O'zbekistonda davlat moliyasini boshqarishning samarali mexanizmini ishlab chiqishni talab qiladi.

Umuman olganda, davlat moliyasini boshqarishning yagona konse'siyasi mavjud bo'lib u o'tish davrining realliklariga va iqtisodiy rivojlanishning ijtimoiy-iqtisodiy ustuvor yo'nalishlariga javob beradi. Lekin, davlat moliyaviy menejmenti tizimini rivojlantirishning ma'lum jihatlarini ochib berish va mavjud muammolarni tadqiq etish bosh maqsadimizdir.

Adabiyotlar sharhi.

Iqtisodiyotning davlat sektori rivojlangan bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlarda iqtisodiy tizimning ajralmas qismi hisoblanadi. Zamonaviy davlat sektori doirasida davlatning va uning mablag'larining roli aralash bozor iqtisodiyotining sharoitlari bilan bog'liq bo'lib, bunda davlat xususiy firmalarning sherigi va raqobatchisi maqomida bo'lib, muayyan tovar va xizmatlar yetkazib berish bilan shug'ullanadi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev (2024) 2024-yil 16-yanvar kuni bo'lib o'tgan videosektor yig'ilishida O'zbekistonda byudjet intizomi va iqtisodiy nazoratni kuchaytirishda davlat militsiyasining o'rnini haqida so'z yuritdi. U davlat militsiyasi ishtirokidagi bir nechta asosiy chora-tadbirlarni belgilab berdi:

1. Ixtisoslashtirilgan bo'linmalarni tashkil etish: Soliqlarni undirish samaradorligini oshirish va moliyaviy tartibga rioya etilishini ta'minlash maqsadida davlat militsiyasi tarkibida ixtisoslashtirilgan soliq va ins'eksiya bo'linmalarini tashkil etish.

2. Byudjet nazoratini kuchaytirish: Bu bo'linmalarga iqtisodiy huquqbuzarliklarga qarshi kurashish, shu orqali byudjet nazoratini yaxshilash va umumiy soliq intizomiga hissa qo'shish vazifasi yuklangan.

3. Iqtisodiy rivojlanish maqsadlari: Ushbu tashabbuslar O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash va barqaror iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan keng ko'lamli sa'y-harakatlarning bir qismidir.

Yig'ilishda soliq-byudjet siyosati va iqtisodiy islohotlarni qo'llab-quvvatlash uchun mustahkam ijro mexanizmlari zarurligi ta'kidlandi.

O'zbekiston Markaziy bankining press-reviziga asosan quyidagi asosiy masalalar muhokama qilindi:

1. Foiz stavkasi bo'yicha qaror: Asosiy foiz stavkasi o'zgarishsiz 14% da qolmoqda.

2. Inflyatsiya maqsadlari: Inflyatsiyani maqsadli dia'azonlarda ushlab turish strategiyalari.

3. Iqtisodiy o'sish: pul-kredit siyosati orqali barqaror iqtisodiy o'sishga e'tibor qaratish.

4. Moliyaviy barqarorlik: Global va ichki muammolar sharoitida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash chora-tadbirlari.

1-jadval

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tavsifi

Asosiy hudud	Tafsilotlar
Foiz stavkasi	Asosiy foiz stavkasi 14% da qolmoqda
Inflyatsiya maqsadlari	Inflyatsiyani maqsadli dia'azonlarda ushlab turish
Iqtisodiy o'sish	Barqaror iqtisodiy o'sish strategiyalari
Moliyaviy barqarorlik	Global/ichki muammolar sharoitida barqarorlikni ta'minlash

A.Nabixo'jaev, Yu.SHerov va P.Sultonov (2011) tomonidan yozilgan "Makroiqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlari va ularning O'zbekistondagi dinamikasi" nomli maqolasida mamlakatning makroiqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlari va ularning dinamikasi tahlil qilingan. Asosiy ko'rsatkichlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Asosiy ko'rsatkichlar:

1. Iqtisodiy o'sish sur'atlari: Iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli tendentsiyalari va uning mamlakat rivojlanishiga ta'siri.

2. Inflyatsiya darajasi: Inflyatsiyani nazorat qilish va uning aholi xarid qobiliyatiga ta'siri.

3. Byudjet defitsiti va davlat qarzi: Davlat byudjeti defitsiti va qarz dinamikasi.

4. Tashqi savdo balansi: Eksport va import hajmi va ularning iqtisodiyotga ta'siri.

O'zbekistondagi o'sish dinamikasi:

- Iqtisodiy o'sish: Tadqiqotda ko'rsatilishicha, O'zbekiston iqtisodiyoti barqaror o'sish sur'atlarini namoyon etgan, asosan sanoat va xizmatlar sohalari hisobiga.

- Inflyatsiya: Inflyatsiya darajasining barqarorlashishi va uning aholi uchun ijobiy ta'siri.

- Davlat Qarzi: Davlat qarzining nazorat ostida saqlanishi va byudjet defitsitini kamaytirish choralari.

Maqoladagi tahlillar makroiqtisodiy barqarorlikka erishish uchun zarur bo'lgan islohotlarni va siyosatlarni tavsiya qiladi. Ushbu tadqiqot makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun muhim ko'rsatkichlarning ahamiyatini yoritib beradi.

T.SH.Eshnazarov (2012) tomonidan yozilgan tadqiqotda davlat moliyasi tizimini takomillashtirish va uni rivojlantirish omillari keng qamrovli tahlil qilingan. Maqolada quyidagi asosiy yo'nalishlar ko'rsatilgan:

Asosiy yo'nalishlar:

1. Moliya idoralarining islohoti: Davlat moliya idoralarining funktsional samaradorligini oshirish.

2. Byudjetlashtirish tizimini yaxshilash: Byudjetlashtirish jarayonini shaffof va hisobdor qilish.

3. Fiskal barqarorlik: Byudjet defitsitini kamaytirish va davlat qarzini nazorat qilish.

4. Hisobotlik va hamkorlik: Davlat moliyaviy hisobotining shaffofligi va jamoatchilik nazorati.

2-jadval

Iqtisodiy omillar tavsifi

Tashqi iqtisodiy omillar:	Xalqaro hamkorlik va investitsiyalar jalb qilish.
Ichki iqtisodiy omillar:	Iqtisodiy islohotlar va xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash

Mazkur tadqiqot davlat moliyasining umumiy samaradorligini oshirish uchun amalga oshirilishi kerak bo'lgan chora-tadbirlarni ko'rsatib beradi.

M.T.Xaydarov (2016) tomonidan yozilgan "Davlat moliyasini boshqarishning dolzarb masalalari" nomli maqolasida O'zbekistonda davlat moliyasini boshqarishdagi asosiy muammolar va ularni hal qilish yo'llari muhokama qilingan.

3-jadval

Davlat moliya tizimi

Moliya idoralarining funktsional samaradorligi	Moliya idoralarining ishlashini yaxshilash zarurati
Byudjetlashtirish tizimi	Byudjet jarayonining shaffofligi va hisobdorligini ta'minlash
Fiskal Barqarorlik	Byudjet defitsitini kamaytirish va davlat qarzini nazorat qilish

Maqolada davlat moliyasini samarali boshqarish uchun amalga oshirilishi zarur bo'lgan islohotlar va chora-tadbirlar tahlil qilingan.

Tadqiqot metodologiyasi

Davlat moliyasi mamlakatning iqtisodiy landshaftini shakllantirishda, o'sish, barqarorlik va rivojlanishga ta'sir qilishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda davlat moliyasini samarali boshqarish makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, barqaror o'sish sur'atlarini rag'batlantirish va turmush darajasini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola O'zbekistonda davlat moliyasini tashkil etish, uning makroiqtisodiy barqarorlikdagi roli va umumiy samaradorligini tadqiq etishdir.

Tahlil va natijalar

Davlat moliyasi makroiqtisodiy barqarorlikka erishishning muhim vositasi bo'lib, O'zbekiston boshqa mamlakatlar tajribasidan qimmatli saboq olishi mumkin. Turli davlatlar o'z iqtisodlarini barqarorlashtirish uchun davlat moliyasini qanday boshqarishini o'rganib, O'zbekiston ilg'or tajribalarni o'zlashtirib olishi va umumiy tuzoqlardan qochishi mumkin. Ushbu maqola O'zbekistonda makroiqtisodiy

barqarorlikni ta'minlashda davlat moliyasining roli o'rganilib, xalqaro tajribalardan olingan saboqlarga e'tibor qaratiladi.

1. Daromadlarni yig'ish va soliq islohotlari

Daromadlarni samarali yig'ish fiskal barqarorlikni ta'minlash uchun asosiy hisoblanadi. Bir qancha davlatlar muvaffaqiyatli soliq islohotlarini amalga oshirdi, O'zbekiston taqlid qilishi mumkin:

Estoniyaning raqamli soliq boshqarmasi

Estoniya o'zining raqamli soliq ma'muriyati bilan mashhur bo'lib, soliqqa rioya etish va samaradorlikni sezilarli darajada oshirdi. Mamlakatning "Elektron soliq" tizimi soliq to'lovlarini uzluksiz onlayn tarzda to'shirish va to'lash imkonini beradi, ma'muriy xarajatlarni kamaytiradi va soliq to'lashdan bo'yin tovlashni minimallashtiradi. O'zbekiston daromadlarni yig'ish va shaffoflikni oshirish uchun ilg'or raqamli soliq yechimlarini qabul qilishdan foyda ko'rishi mumkin.

Yangi Zelandiyaning keng qamrovli, past stavkali soliq tizimi

Yangi Zelandiya soliqqa rioya qilishni soddalashtiradigan va soliqqa tortish bazasini kengaytiradigan keng qamrovli, 'ast stavkali (BBLR) soliq tizimidan foydalanadi. Soliq stavkalarini 'asaytirish va ko'lab intiyozlarni bekor qilish orqali Yangi Zelandiya iqtisodiy o'sishni to'xtatmasdan yuqori soliq tushumlarini saqlab qoldi. O'zbekiston soliq qonunchiligini tartibga solish va qonunchilikka rioya qilishni yaxshilash va daromad olish uchun murakkablikni kamaytirishni ko'rib chiqishi mumkin.

2. Xarajatlarni boshqarish va byudjetlashtirish

Samarali davlat xarajatlari iqtisodiy barqarorlik va o'sish uchun juda muhimdir. Muvaffaqiyatli xarajatlarni boshqarish amaliyotiga ega bo'lgan mamlakatlarning fikrlari O'zbekistonga yo'l ko'rsatishi mumkin:

Shvetsiyaning moliyaviy intizomi va xarajat chegaralari

Shvetsiyada byudjet intizomini saqlash uchun fiskal qoidalar va xarajatlar chegaralarini joriy qildi. Bu mexanizmlar davlat xarajatlarining oldindan belgilangan chegaralardan oshmasligini ta'minlaydi, kamomad va davlat qarzlarini nazorat qilishga yordam beradi. O'zbekiston ham byudjet intizomini mustahkamlash va ortiqcha sarf-xarajatlarning oldini olish uchun xuddi shunday fiskal qoidalarni qabul qilishi mumkin.

Janubiy Koreyaning samaradorlikka asoslangan byudjetlashtirish

Janubiy Koreya resurslarni samarali taqsimlash uchun samaradorlikka asoslangan byudjetdan foydalanadi. Bunday yondashuv moliyalashtirishni o'lchanadigan natijalar va samaradorlik ko'rsatkichlari bilan bog'lab, davlat mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlaydi. O'zbekiston davlat xarajatlari samaradorligi va ta'sirini oshirish uchun byudjetlashtirish jarayoniga samaradorlik ko'rsatkichlarini kiritishdan foyda ko'rishi mumkin.

3. Davlat investitsiyalari va infratuzilmani rivojlantirish

Infratuzilmaga davlat investitsiyalari uzoq muddatli iqtisodiy o'sish uchun zarurdir. Muvaffaqiyatli infratuzilma tashabbuslariga ega bo'lgan mamlakatlardan olingan saboqlar O'zbekistonning strategiyalari haqida ma'lumot berishi mumkin:

Xitoyning infratuzilmaga asoslangan o'sish modeli

Xitoyning infratuzilmaga katta sarmoya kiritishi uning tez iqtisodiy o'sishining asosiy omili bo'ldi. Mamlakatda trans'ort tarmoqlari, energetika infratuzilmasi va shahar inshootlarini rivojlantirishga qaratilayotgan e'tibor mahsuldorlik va aloqani oshirdi. O'zbekiston yuqori iqtisodiy daromad keltiradigan va mintaqaviy aloqalarni yaxshilaydigan infratuzilma loyihalariga ustuvor ahamiyat berishi mumkin.

Germaniyaning davlat-xususiy sherikligi

Germaniya infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va boshqarish uchun davlat-xususiy sheriklikdan samarali foydalandi. Xususiy sektor tajribasi va moliyalashtirishdan foydalanadi, bu esa hukumatning fiskal yukini kamaytiradi. O'zbekiston xususiy investitsiyalarni jalb qilish va infratuzilmani rivojlantirish samaradorligini oshirish uchun "" modellarini o'rganishi mumkin.

4. Ijtimoiy himoya va inklyuzivlik

Iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy hamjihatlik uchun mustahkam ijtimoiy himoya tizimlari juda muhimdir. Ijtimoiy xavfsizlik tizimi keng qamrovli bo'lgan mamlakatlardan olingan ma'lumotlar O'zbekistonga yo'l ko'rsatishi mumkin:

Daniyaning universal ijtimoiy ta'minot tizimi

Daniya ishsizlik sug'urtasi, sog'liqni saqlash va ta'limni o'z ichiga olgan keng ko'lamli ijtimoiy yordam beradi. Ushbu universal yondashuv barcha fuqarolarning asosiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini ta'minlaydi, qashshoqlik va tengsizlikni kamaytiradi. O'zbekiston aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy barqarorlikka ko'maklashish maqsadida o'zining ijtimoiy himoya dasturlarini kuchaytirishi mumkin.

Braziliyaning shartli naqd 'ul o'tkazmalari dasturlari

Braziliyaning "Bolsa Familia" dasturi kam ta'minlangan oilalarga shartli naqd 'ul o'tkazmalarini taqdim etadi, bu maktabga borish va sog'liqni saqlash tashriflari kabi muayyan mezonlarga javob berishi sharti bilan. Ushbu maqsadli yondashuv qashshoqlikni sezilarli darajada kamaytirdi va inson ka'itali natijalarini yaxshiladi. O'zbekiston qashshoqlikni bartaraf etish va ijtimoiy rivojlanishni kuchaytirish uchun shartli naqd 'ul o'tkazish dasturlarini amalga oshirishi mumkin.

5. Qarzni boshqarish va fiskal barqarorlik

Qarzni oqilona boshqarish fiskal barqarorlik va iqtisodiy barqarorlikni saqlash uchun juda muhimdir. Qarzni boshqarish bo'yicha samarali strategiyalarga ega bo'lgan mamlakatlardan olingan saboqlar O'zbekiston siyosati haqida ma'lumot berishi mumkin:

Chilining tuzilmaviy muvozanat qoidasi

Chili davlat qarzi va fiskal siyosatni boshqarish uchun tizimli muvozanat qoidasidan foydalanadi. Bu qoida fiskal maqsadlarni iqtisodiy sharoitlardan kelib

chiqqan holda tuzatib, fiskal siyosatning kontr-tsiklik va barqaror bo'lishini ta'minlaydi. O'zbekiston ham moliyaviy intizomni saqlash va iqtisodiy tebranishlar ta'sirini yumshatish uchun xuddi shunday qoidalarni qabul qilishi mumkin.

Kanadaning qarzni qisqartirish strategiyasi

Kanada 1990-yillarda xarajatlarni qisqartirish va daromadlarni oshirish orqali davlat qarzini muvaffaqiyatli qisqartirdi. Mamlakatda fiskal konsolidatsiya va intizomli byudjetlashtirishga e'tibor qaratilishi fiskal salomatlik va iqtisodiy barqarorlikni tikladi. O'zbekiston qarzlarni qisqartirish bo'yicha keng qamrovli strategiyalarni amalga oshirish va fiskal barqarorlikni saqlash bo'yicha Kanada tajribasini o'rganishi mumkin.

Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat moliyasining roli ko'p qirrali bo'lib, daromadlarni samarali yig'ish, xarajatlarni samarali boshqarish, strategik davlat investitsiyalari, mustahkam ijtimoiy himoya va qarzlarni oqilona boshqarishni o'z ichiga oladi. Boshqa mamlakatlar tajribasiga tayangan holda, O'zbekiston ilg'or tajribalarni o'zlashtirishi va ularni o'ziga xos sharoitga moslashtirishi mumkin. Raqamli soliq yechimlari, samaradorlikka asoslangan byudjetlashtirish, davlat-xususiy sheriklik, keng qamrovli ijtimoiy ta'minot dasturlari va oqilona fiskal qoidalarni amalga oshirish O'zbekistonda davlat moliyasini boshqarishni sezilarli darajada yaxshilashi hamda barqaror makroiqtisodiy barqarorlik va o'sishga hissa qo'shishi mumkin. Bu sa'y-harakatlar orqali O'zbekiston barcha fuqarolari uchun manfaatli bo'lgan barqaror va farovon iqtisodiyotni bar'o etishi mumkin.

1. O'zbekistonda davlat moliyasini tashkil etish

O'zbekistonda davlat moliyasini tashkil etish bir necha asosiy kom'onentlar atrofida tuzilgan: daromadlarni yig'ish, xarajatlarni boshqarish, byudjetni rejalashtirish va fiskal siyosatni amalga oshirish.

Daromadlarni yig'ish

O'zbekistonda daromadlarni yig'ish, birinchi navbatda, soliqlar, jumladan, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i, yuridik shaxslardan olinadigan daromad solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i va aktsizlar hisobiga amalga oshiriladi. Hukumat soliqqa tortish bazasini kengaytirish va daromadlarni undirish samaradorligini oshirish maqsadida soliq ma'muriyatchiligi va qonunchilikka rioya etilishini takomillashtirish bo'yicha turli islohotlarni amalga oshirdi.

Xarajatlarni boshqarish

O'zbekistonda davlat xarajatlari turli sohalarga, jumladan, ta'lim, sog'liqni saqlash, infratuzilma va ijtimoiy himoyaga qaratilgan. Xarajatlarni boshqarish resurslarni samarali taqsimlashni ta'minlash, iqtisodiy va ijtimoiy foydani maksimal darajada oshirishga qaratilgan xarajatlarning ustuvorligini o'z ichiga oladi.

Byudjetni rejalashtirish va amalga oshirish

O'zbekistonda byudjetlashtirish jarayoni ko'p yillik asosga ega bo'lib, fiskal siyosat uzoq muddatli rivojlanish maqsadlariga mos kelishini ta'minlaydi. Moliya vazirligi

byudjetni rejalashtirish, ijro etish va monitoring qilishda markaziy o'rinni egallaydi, xarajatlarning byudjet qoidalariga muvofiqligini ta'minlaydi.

Fiskal siyosat

O'zbekistonda soliq-byudjet siyosati davlat qarzini boshqarish, inflyatsiyani nazorat qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish orqali makroiqtisodiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Hukumat ushbu maqsadlarga erishish uchun davlat investitsiyalari, subsidiyalar va soliq imtiyozlarini o'z ichiga olgan bir qator fiskal vositalardan foydalanadi.

2. Makroiqtisodiy barqarorlikda davlat moliyasining roli

Davlat moliyasi turli kanallar orqali makroiqtisodiy barqarorlikka erishishda muhim ahamiyatga ega:

Iqtisodiy tsikllarni barqarorlashtirish

Antitsiklik soliq siyosati orqali hukumat iqtisodiy tsikllarni barqarorlashtirishi mumkin. Iqtisodiy tanazzul davrida davlat xarajatlarini oshirish va soliqlarni kamaytirish talabni rag'batlantirishi va tiklanishni qo'llab-quvvatlashi mumkin. Aksincha, tez o'sish davrida fiskal konsolidatsiya haddan tashqari issiqlik va inflyatsiyaning oldini oladi.

Davlat qarzini boshqarish

Davlat qarzini samarali boshqarish fiskal barqarorlik va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'zbekiston qarz olishning uzoq muddatli iqtisodiy daromad keltiradigan samarali investitsiyalarga yo'naltirilishini ta'minlash orqali qarzning YaIMga nisbatan barqaror nisbatini saqlashga harakat qildi.

Inflyatsiyani nazorat qilish

Davlat moliya siyosati, xususan, xarajatlarni boshqarish va daromadlarni yig'ish bilan bog'liq siyosat inflyatsiyani nazorat qilishda muhim rol o'ynaydi. Haddan tashqari kamomadga yo'l qo'yimaslik va oqilona xarajatlarni ta'minlash orqali hukumat inflyatsiya bosimining oldini olishi va narxlar barqarorligini saqlab turishi mumkin.

Iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish

Infratuzilma, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga yo'naltirilgan davlat investitsiyalari samaradorlikni oshiradi va uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi. Xususiy sektor investitsiyalari uchun qulay muhit yaratish orqali davlat moliya siyosati iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi va barqaror rivojlanishga yordam berishi mumkin.

3. O'zbekistonda davlat moliyasining samaradorligi

O'zbekistonda davlat moliyasining samaradorligini bir qancha asosiy ko'rsatkichlar asosida baholash mumkin:

Daromadlarni safarbar qilish

O'zbekiston soliq islohoti va qonunchilikka rioya etish choralarini kuchaytirish orqali daromadlarni jalb etishni takomillashtirishda sezilarli yutuqlarga erishdi. Soliqlarni to'lashning elektron tizimlarining joriy etilgani va soliq to'lashdan bo'yin

tovlashga qarshi kurashish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar daromadlarni undirishda shaffoflik va samaradorlikni oshirdi.

Xarajatlarning samaradorligi

Hukumat infratuzilma, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi muhim tarmoqlarga sarmoya kiritishga ustuvor ahamiyat berdi. Shu bilan birga, davlat mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashda muammolar saqlanib qolmoqda. Xarajatlar samaradorligini oshirish uchun davlat xaridlari jarayonlarini takomillashtirish va isrofgarchilikni kamaytirish muhim ahamiyatga ega.

Moliyaviy intizom

O'zbekiston byudjet taqchilligini oqilona saqlash va davlat qarzini barqaror boshqarish orqali fiskal intizomga sodiqligini namoyish etdi. Hukumatning fiskal konsolidatsiyaga e'tibor qaratilishi investorlar ishonchini mustahkamlash va makroiqtisodiy barqarorlikni saqlashga yordam berdi.

Ijtimoiy himoya va inklyuzivlik

O'zbekistonda davlat moliya siyosati ijtimoiy himoyani kuchaytirish va qashshoqlikni kamaytirishga qaratilgan. Naqd 'ul o'tkazmalari va ijtimoiy yordam kabi aholining zaif qatlamlariga qaratilgan dasturlar ijtimoiy barqarorlik va inklyuzivlikka hissa qo'shdi.

Institutsional mustahkamlash

Davlat moliyasini samarali boshqarish uchun institutsional salohiyatni mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston mustahkam moliya institutlarini qurish va boshqaruv tizimini takomillashtirishda muvaffaqiyatga erishdi. Institutsional salohiyat va shaffoflikni oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlarni davom ettirish davlat moliyasi samaradorligini ta'minlash uchun zarurdir.

Xulosa va takliflar

O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat moliyasining rolini yanada oshirish uchun bir qancha muhim yo'nalishlarga ustuvor ahamiyat berish zarur. Bu yo'nalishlar daromadlarni yig'ishni yaxshilash, xarajatlar samaradorligini oshirish, fiskal intizomni mustahkamlash, muhim infratuzilmaga sarmoya kiritish va institutsional salohiyatni oshirishni o'z ichiga oladi. Ushbu asosiy jihatlarga e'tibor qaratish orqali O'zbekiston yanada barqaror va barqaror iqtisodiy muhit yaratishi mumkin.

1. Daromadlarni yig'ishni oshirish

Soliq tizimini isloh qilish

- Soliq bazasini kengaytirish: Imtiyozlarni qisqartirish va soliqqa tortish bazasini kengaytirish stavkalarini oshirmasdan soliq tushumlarini oshirishi mumkin. Soliq kodeksini soddalashtirish ham rioya qilishni yaxshilashi mumkin.

- 'rogressiv soliqqa tortish: yanada 'rogressiv soliqqa tortish tizimini joriy etish soliq yukining adolatli taqsimlanishini ta'minlashi va daromadi yuqori bo'lgan shaxslardan tushadigan daromadlarni oshirishi mumkin.

Raqamli soliq boshqarmasi

- Ilg'or texnologiyalarni qo'llash: Estoniyaning elektron soliq tizimiga o'xshash raqamli soliq ma'muriyatchiligi tizimlarini joriy etish soliq to'lash va to'lash jarayonlarini soddalashtirishi, bo'yin tovlash holatlarini kamaytirishi va shaffoflikni oshirishi mumkin.

- Majburiy ijro mexanizmlarini kuchaytirish: soliq organlarining ma'lumotlar tahlili va idoralararo hamkorlik orqali bo'yin tovlashni aniqlash va jazolash salohiyatini oshirish qonunchilikka rioya qilishni yaxshilashi mumkin.

2. Xarajatlar samaradorligini oshirish

Samaradorlikka asoslangan byudjetlashtirish

- Byudjet mablag'larini natijalar bilan bog'lash: Janubiy Koreyada qo'llanilganidek samaradorlikka asoslangan byudjetlashtirishni qabul qilish davlat mablag'larining o'lchanadigan natijalar va samaradorlik asosida taqsimlanishini ta'minlashi mumkin.

- Doimiy auditlar va baholashlar: Davlat xarajatlari dasturlarini muntazam ravishda tekshirish va baholashni o'tkazish samarasizlik va takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlashi mumkin.

Davlat xaridlarini isloh qilish

- Shaffof xarid jarayonlari: Davlat xaridlari jarayonlarining shaffofligi va raqobatbardoshligini oshirish korru'tsiyani kamaytirishi va 'ul qiymatini ta'minlashi mumkin.

- Texnologiyadan foydalanish: Elektron xaridlar tizimlaridan foydalanish xarid jarayonlarini soddalashtirish, xarajatlarni kamaytirish va shaffoflikni oshirish imkonini beradi.

3. Fiskal intizomni mustahkamlash

Fiskal qoidalar va asoslar

- Fiskal qoidalarni amalga oshirish: Xarajatlar chegarasi va tuzilmaviy balans maqsadlari kabi fiskal qoidalarni qabul qilish byudjet intizomini saqlashga va ortiqcha taqchillikning oldini olishga yordam beradi.

- O'rta muddatli byudjet asoslari: Uzoq muddatli iqtisodiy maqsadlarga mos keladigan o'rta muddatli byudjet asoslarini ishlab chiqish fiskal rejalashtirish va barqarorlikni yaxshilashi mumkin.

Qarzni boshqarish strategiyalari

- Barqaror qarz olish amaliyoti: Davlat qarzidan uzoq muddatli iqtisodiy daromad keltiradigan samarali investitsiyalar uchun ishlatilishini ta'minlash qarz barqarorligini ta'minlashi mumkin.

- Moliyalash manbalarini diversifikatsiya qilish: turli xil moliyalashtirish variantlarini, jumladan, ichki va xalqaro obligatsiyalarni o'rganish har qanday yagona manbaga bo'lgan ishonchni kamaytirishi va xavflarni kamaytirishi mumkin.

4. Muhim infratuzilmaga sarmoya kiritish

Infratuzilmani rivojlantirish

- Yuqori ta'sirli loyihalarga ustuvorlik berish: Trans'ort tarmoqlari, energetika infratuzilmasi va raqamli ulanish kabi yuqori iqtisodiy daromad keltiradigan infratuzilma loyihalariga e'tibor qaratish hosildorlik va o'sishni oshirishi mumkin.

- Davlat-xususiy sheriklik: Infratuzilmani rivojlantirishda xususiy sarmoya va tajribani jalb qilish uchun davlat-xususiy sheriklikdan foydalanish samaradorlikni oshirishi va hukumatga fiskal yukni kamaytirishi mumkin.

Inson ka'italiga investitsiyalar

- Ta'lim va ta'lim: Ta'lim va kasbiy ta'lim dasturlariga sarmoya kiritish uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlab, ishchi kuchining malakasi va unumdorligini oshirishi mumkin.

- Sog'liqni saqlash tizimini yaxshilash: Sog'liqni saqlash infratuzilmasi va xizmatlarini yaxshilash aholining umumiy salomatligi va mehnat unumdorligini oshirishi mumkin.

5. Institutsional salohiyatni oshirish

Boshqaruv va institutlarni mustahkamlash

- Institutsional sifatni oshirish: Moliya vazirligi va soliq organlari kabi asosiy institutlarning salohiyati va mustaqilligini kuchaytirish davlat moliyasini boshqarishni yaxshilashi mumkin.

- Sog'lom boshqaruvni rag'batlantirish: Korru'tsiyaga qarshi chora-tadbirlarni amalga oshirish hamda davlat faoliyatida shaffoflik va hisobdorlikni rag'batlantirish aholi ishonchini mustahkamlashi va davlat moliya siyosati samaradorligini oshirishi mumkin.

Normativ-huquqiy bazalar

- Samarali tartibga solish: Bozor samaradorligini oshirish, jamoat farovonligini himoya qilish va tizimli xavflarni kamaytirishga yordam beruvchi qoidalarni ishlab chiqish va amalga oshirish iqtisodiy barqarorlikni oshirishi mumkin.

- Moslashuvchan siyosatni ishlab chiqish: O'zgaruvchan iqtisodiy sharoit va texnologik taraqqiyotga javob bera oladigan moslashuvchan va moslashuvchan me'yoriy-huquqiy bazalarni yaratish uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashi mumkin.

6. Ijtimoiy himoya tizimlarini takomillashtirish

Keng qamrovli ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlari

Qamrashni kengaytirish: Ijtimoiy himoya dasturlari aholining barcha zaif qatlamlarini qamrab olishini ta'minlash qashshoqlik va tengsizlikni kamaytirishi mumkin.

Shartli naqd pul o'tkazmalari: Braziliyaning Bolsa Familia kabi dasturlarni amalga oshirish, bu muayyan xatti-harakatlar (masalan, maktabga borish, sog'liqni saqlash tashriflari) bilan bog'liq bo'lib, inson ka'itali natijalari va iqtisodiy barqarorlikni yaxshilashi mumkin.

Inklyuziv o'sish siyosati

Tengsizlikni kamaytirish: maqsadli subsidiyalar va kichik va o'rta korxonalarni qo'llab-quvvatlash kabi inklyuziv o'sishni rag'batlantiradigan siyosatni amalga oshirish ijtimoiy hamjihatlik va iqtisodiy barqarorlikni oshirishi mumkin.

Mintaqaviy rivojlanish: Maqsadli davlat investitsiyalari orqali mutanosib mintaqaviy rivojlanishni ta'minlash nomutanosiblikni kamaytirishi va milliy iqtisodiy barqarorlikni rag'batlantirishi mumkin.

O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat moliyasining rolini yanada oshirish uchun daromadlarni yig'ishni kuchaytirish, xarajatlar samaradorligini oshirish, byudjet intizomini mustahkamlash, muhim infratuzilmaga sarmoya kiritish va institutsional salohiyatni oshirish muhim ahamiyatga ega. Muvaffaqiyatli xalqaro tajribalardan ilg'or tajribalarni o'zlashtirib, ularni mahalliy sharoitga moslashtirish orqali O'zbekiston yanada barqaror va barqaror iqtisodiy muhit yaratishi mumkin. Bu sa'y-harakatlar nafaqat barqaror iqtisodiy o'sishga, balki barcha fuqarolarning turmush darajasi va ijtimoiy farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat moliyasi muhim o'rin tutadi. Daromadlarni samarali yig'ish, xarajatlarni oqilona boshqarish va oqilona soliq-byudjet siyosati orqali hukumat iqtisodiy tsikllarni barqarorlashtirishi, inflyatsiyani nazorat qilishi, davlat qarzini boshqarishi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin. Davlat moliyasini tashkil etish va boshqarishda sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va uzoq muddatli rivojlanishni rag'batlantirish uchun samaradorlik, oshkoralik va institutsional salohiyatni oshirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar muhim ahamiyatga ega. Bu vazifalarni hal etish orqali O'zbekiston o'z barcha fuqarolariga manfaat keltiradigan barqaror va farovon iqtisodiyotni barpo etishda davom etishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Набихўжаев А., Шеров Ю., Султонов П. Макроиқтисодий барқарорлик кўрсаткичлари ва уларнинг Ўзбекистондаги динамикаси. Иқтисодий назария. №2, 2011. – Б. 20-29
2. Хайдаров М.Т. Давлат молиясини бошқаришнинг долзарб масалалари. Иқтисод ва молия. №6, 2016. – Б. 54-64
3. Эшназаров Т.Ш. Давлат молияси тизимини такомиллаштириш ва уни ривожлантириш омиллари. Иқтисод ва молия. №12, 2012. – Б. 51-56
4. <https://president.uz/uz/lists/view/6971>